

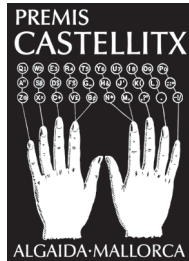
Baltasar Coll Tomàs

Estampes de Castellitx

*Rosa d'Or de la Pau de Narració Curta
Certamen Literari de Castellitx*

ALGAIDA, 1971

Col·lecció Binària · Premis Castellitx · PC-1971-N-R-0024-0018

© del text: Baltasar Coll Tomàs

© de l'edició: Ajuntament d'Algaida, 2013

Coberta, maquetació i disseny de la col·lecció: Bartomeu Salas Mascaró

Coordinació editorial: Bartomeu Salas Mascaró

Ajuntament d'Algaida

C/ del Rei, 6 · 07210 Algaida (Illes Balears)

Tel.: 971 12 50 76 · 971 66 56 79

ajuntament@ajalgaida.net

premiscastellitx@ajalgaida.net

biblioteca@ajalgaida.net

www.ajalgaida.net

Queden totalment prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació, total o parcial, d'aquesta obra.

Baltasar Coll Tomàs

Estampes de Castellitx

*Rosa d'Or de la Pau de Narració Curta
Certamen Literari de Castellitx*

ALGAIDA, 1971

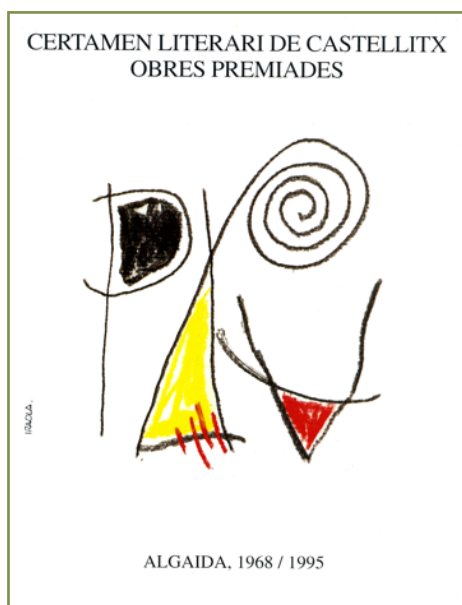

AJUNTAMENT D'ALGAIDA

Col·lecció Binària · Premis Castellitx

PC-1971-N-R-0024-0018

L'any 1971 el Certamen Literari es convocà sota la denominació *IV Certamen de Poesia i Prosa en honor de Nostre Dona Santa Maria de la Pau de Castellitx*.

La narració *Estampes de Castellitx* de Baltasar Coll Tomàs fou publicada per primera vegada al recull *Certamen Literari de Castellitx. Obres premiades 1968/1995* (Algaida: Ajuntament d'Algaida, 1995).

La il·lustració de la coberta del volum que recull les obres guardonades als Premis Castellitx entre el 1968 i el 1995 és de Paco Iraola.

Estampes de Castellitx

—CONTAU-MOS-HO TOT, PADRINA.

—Seríem a Nadal i encara vos parlaria de Castellitx. Però es padrí en sap més la neta. Jaume, digues-los-ho.

—Ses dones hi teniu més gràcia, Francinaina.

—I tu tens més memòria.

—Un per s'altre mos quedarem amb ses ganes de sentir-ho —comenta la major dels néts.

Dilluns de Pasqua. Fills i néts i avis han fet, com cada any, la segona festa plegats. Al migdia els vells han posat taula: arròs de brou de gall criat en casa; escaldums amb moltes de noses; taronges de l'hortet de la tanca; rubiols de brossat i cabell d'àngel; tambor d'ametlla i moscatell de raïms calops de la vinya nova.

Ara, les nou del vespre, ningú no té ganes de sopar.

—Una espipellada de panada, al manco, que no és anar-se'n an es llit amb sa panxa buida —recomana la padrina.

—Francinaina, a mi em dius que no és sa colgar-se amb sa panxa plena —replica el padrí qui a tothora té talent.

—Es infants estan en creixença i han de posar miques. Però noltros que tenim anys i sa sang un poc alta...

—Deixau-los fer, mu mare —tanca, ràpida, la filla.

—Ell per ventura, en sa nit, somiaran de debilitat —augura la vella.

—Padrina, mos conta coses de la Pau? —demana, impacient, el nét.

—No vos faceu pregar —suplica na Francisca.

—Qui comença, Jaume?

—Qui en té més ganes, Francinaina?

I la padrina, satisfesta i desitjosa, cabdella i descabdella records i enceta la contarella. Els infants escolten, embadalits, amb ulls com a salers.

—Mu mare, i ho sabia de sa padrina, al cel sia, mos deia que un temps, Castellitx havia estat des moros i que els ho va pendre el rei En Jaume i ho va donar a un cavaller des seus que li havia ajudat ferm. I he sentit contar que ell va dur la Mare de Déu. No ho diuen, Jaume?

—Es cavaller o el rei? —pregunta na Catalina.

—El rei —aclareix la vella—. El rei, petits.

—Jo sempre he sentit dir que s'estàtua la trobaren devora es possible, a un lloc que, per això, encara li diuen sa Roca de la Mare de Déu —precisa el padrí.

—No et faré contrari, Jaume. D'altres marededéus sé que les trobaren dins un marge o una cova o a ses penyes de la mar, però sa nostra (es cor m'ho diu!) la va dur un rei. Basta mirar-li sa cara. Tants de cents d'anys i riure com riu ella!

—Cents d'anys? —exclamen, meravellats, els néts.

—Cents. I més de mitja dotzena de cents.

—Jo —afegeix el padrí—, sempre he sentit contar que el beat Ramon que era l'amo de sa Mata...

—De quina mata? —diu en Jaumet.

—D'una possessió que se deia sa Mata —explica, al punt, el pare al fill.

—... quan caplevava per Cura, es diumenges i festes de guardar venia a missa a Castellitx.

—Per ventura ell va dur la Mare de Déu —insinua la néta major.

—O la hi va dur o la hi va trobar, o la hi dugueren més tard —comenta, amb humor, el padrí—. També conten que es ermitans de Sant Honorat hi davallaven per dins Albenya.

—Qui l'estimava però de bondeveres eren es algaidins. Que hi havia sequera i es sembrats anaven macilents i es arbres perdien s'alegria? A la Pau s'ha dit, en processó amb el Sant Crist de la parròquia, a demanar aigua.

—I plovia, padrina?

—Aigua a rompre, sempre. I neu, qualche vegada. Perquè la Mare de Déu de la Pau mai no ha negat res an es nostro poble. Ni pot ni vol. Massa agràida està ella d'Algaida!

—I qualche pic, sense demanar-ho, donava vent —afegeix, maliciós, l'amo en Jaume—. Mon pare sovint cantava una cançó que diu:

Venim a demanar-vos
aigo i mos donau vent,
perquè hi ha molta de gent
que en tenir pa abastament
ja no pensa més en Vós.

Però la padrina prossegueix, tota ràpida, el seu fil per dissimular el desagraïment de la cançó.

—Que es graners se buidaven i es pa mancava i a ses cases sobrava fam, a la Pau de pressa, amb la Vera Creu a demanar una bona collita. Amb una paraula: es algaidins sempre han tengut una Mare a Castellitx. I es externs i tot. Madò Catalina «Dinaret», al cel sia, contava que, un temps, quan es dos termes confrontaven, de Ciutat i tot hi duien infants a batiar. I si el bisbe se'n dugué la parròquia a Algaida, va esser per estar més a prop de sa carretera perquè Castellitx quedava esquerra mà. I en morir-se un algaidí l'enterraven en el fossar de Castellix.

—Què és un fossar? —demana el menut.

—Un cementeri —torna a explicar-li el seu pare.

—Quin consol esperar el Judici Final enterrats a tal lloc! M'agradaria que m'hi enterrassin —diu, pietosa, la padrina.

—I jo veure-ho, Francinaina.

—Gràcies.

—Que en sabeu de coses, padrineta!

—I ses que sabia. Però ara diu ha perdut sa memòria, comenta, facciós, el padrí. Per què no els contes lo de sor Elpídia?

—Jesús, Jaume. I que en tens de xerrera!

—Au, idò, mu mare —animen els fills.

—Sí —supliquen, a cor, els néts.

—Quasi no ho paga. Però es divertit. Fa més de seixanta anys. Jo era una bergantella de sa teva edat, Francisca. A ca ses monges feren una festa. Sa mestra de costura, sor Elpídia, una monja d'Alaró, vermella, grossa, sana i revenguda, m'ensenyà una poesia molt agradosa.

—Com era, padrina?

—Crec que la recordaré tota la vida:

Amb quin mig riure suau
contemplau tot lo que es muda,
Mare de Déu de la Pau
eternament assegurada!
Oh Maria, com gosau,
amb la cara complaguda,
la dolça brisa perduda,
la gran delícia del blau!
És bona vostra fillada,
i Vós semblau confiada
la pagesa riolera
guardadora del casal
que està assegurada al portal
mentre els fills juguen a l'era.

—Ho és agradosa, padrina.

—Com sa galtada que em va pegar sa mestra!

—Una galtada? I per què?

—Per què? Per que quan aprenia sa poesia, vaig començar a dir *sembr* en lloc de *semblau*. I llavors, malavesada, m'agafà i em va dir: «Si es

dia de sa festa dius sembrau, et rompré sa cara». Pobre de mi! Quan vaig veure es batle, el senyor rector, es vicari, la mare superiora i tanta gent em vaig espantar i... pataplum!:

És bona vostra fillada,
i Vós *sembrau* confiada...

Quan em va sentir sa monja va perdre ses colors. I en davallar des cadafalc, sa meva galta los va cobrar. Però més tard se'n va sentir ferm ella. I amb sor Alexandra, una monja sorda, se'n va anar a confessar, aquell mateix vespre, a la parròquia.

—No la sabia, mu mare, an aquesta —diu, rient, la filla.

—I tu, Jaume, per què no los contes lo de sa festa de la Pau.

Solemnement el padrí comença a fer història:

—De temps enrera, per no dir de sempre, com voltros sabeu, es algaidins van a Castellitx tal dia com demà, sa tercera festa de Pasqua. Es Capellà «Joia», al cel sia, deia que en es llibres vells de la parròquia i de s'ajuntament de fa més de dos-cents anys, ja hi havia contes des ferratge i des gra per sa bístia des traginer que de Ciutat duia es predicador per tal festa.

»Quan noltros érem joves hi anava una gernació. De matí, cara neta i ulls espolsats, i espartenyas noves o velles perquè, llavors, sa gent anava més curta de dobbers que ara, a peu quasi tothom i en carro qualcú, més vell o més peresós, cap a sa festa s'ha dit. Es pocs qui romanien a la vila demanaven: «On anau?» I tots, ben satisfets, responien: «A la Pau!» I en voleu de corregudes i bots i xecalines i rialles a lloure! Així talment era es vespre: «D'on veniu?» I tots contestaven, esllanguits: «De la Pau...»

»En haver arribat, feien un ofici solemne i de bon de veres: altar fumat, missa de tres capellans, predicador extern que solia esser es coremer o un fill des poble, llantoner encès, i una gentada de no dir a l'església o en es pedrissos, davall es porxo, es més tardans. Acabat l'ofici, cantàvem una salve i tothom anava a adorar la Mare de Déu. Una vegada, jo tenia quinze o setze anys... Ho puc contar, padrina?

—...jo en tenia tretze i mesos —anuncia la vella.

—De sa meva edat, —comenta la néta major.

—...acabat l'ofici, ses nines de ca ses monges anaren a besar la Mare de Déu. Sa padrina tancava sa filera. Jo em vaig posar darrera ella, es primer des cantadors. Pujàrem... Li va caure es vel... Jo tot d'una te'l vaig aplegar... Em mirares... Mos miràrem... La Mare de Déu va riure... Davallàrem plegats...

—I sor Elpídia no vos va tornar encendre sa cara?

—Aplegava sa roba de l'ofici dins la sagristia i no se'n va tèmer, continua la padrina. Quan ses monges dinaven, tancades amb pany i clau, dins ses cases des senyors, mos tornàrem veure. Jugàrem a conillets dins es porxos i ses estables de ses cases velles, i a penyores dins es fossar. Però quan, ben atapides de panades nostres i rubiols i crespells amb sobrassada, tornaren sortir ses monges tots es jocs s'acabaren de pressa: «A sa capella a resar el rosari!» I s'horabaixa en es ball damunt s'era, sor Elpídia que no tenia pèl de beneita i endevinava la cosa, no em deixà moure des seu costat. Debades li vaig dir: «Sor Elpidieta, no puc ballar ni una jota?» «Ni jotes ni esses! Et vull devora jo. Massa a lloure corre el dimoni perquè vagis tota sola.»

—Per això i per altres coses que ara veig que feia pes nostro bé i llavors no comprenia ni li perdonava, li vaig posar un nom, —retreu el padrí—: sa sogra.

—Ja ho sé, jo que més d'una vegada, a s'escola, davant totes ses altres, em va dir: «ja daràs comandacions an es meu genre.»

—Podeu estar ben agraïts a la Mare de Déu voltros dos —diu na Catalineta.

—Li estàrem i li estam. Per això, es anys que festetjàrem, molts de diumenges, sobretot es mes de maig, anàrem a veure-la.

—Tot sols?

—Ni tot sols ni amb sor Elpídia que, en es dos anys, la se'n dugueren a Alcúdia i, dins poc temps, s'hi morí d'un mal mal. Hi anàvem amb altres parelles a resar-li una salve...

—Jo només li deia una cançó de cinc o sis mots. I d'agenollat perquè és més mèrit, segons sa sogra, vull dir sor Elpídia, al cel sia:

Mare de Déu de la Pau,
som vengut a veure-vos

perquè ses meves amors
cada hora augmentin un grau,
i si no ho remeiau
d'un treball en tendreu dos.

»Llavor li donava una bona besada i perquè se'n recordàs de noltros, amollava dins es caixonet qualque coseta perquè sempre he cregut que va bé untar ses corrioles si vols que vagi llis.

—Quin caixonet, padrí?

—Jo t'ho diré Jaumet. A sa peanya de la Mare de Déu hi ha un caixonet amb tres panys, i com és natural amb tres claus: una la tenia es rector; s'altra, es batle i s'altra s'obrer de Castellitx.

—Si que eren mal fiats un temps —diu na Francisca.

—O més afectats de fer ses coses millor que ara —talla la padrina.

—Horabaixa, quan tothom havia estret cap a la vila, cada un d'ells duia sa seva clau, obrien i... ala! a comptar s'ha dit perquè a Castellitx sempre hi ha despeses: adobar teulades, emblanquinar l'església, pintar d'ocre es baixos, donar oli a ses bigues, fregar es trespol, arreglar un esboldrec de qualque paret vella, posar gaufons o corretjes noves a ses barreres, comprar ciris i vi de missa...

—O hi deien missa, padrina?

—Tots es diumenges i festes colendes. Jo ja no ho he vist però na «Vicona» contava que es darrer capellà que n'hi digué va esser mossèn Josep «de cas Brau». No vos dic jo que Algaida sempre ha estimat molt la Mare de Déu de Castellitx!

—O de la Bona Pau, que és el mateix, padrineta.

—No, Catalina. De la Bona Pau, no. De pau, només n'hi ha d'una casta. Tota sa pau és bona.

—No em pensava passar una vetlada tan entretinguda!

—Jo que sempre m'adorm a sa televisió, escoltaria fins a la fi del món.

—A noltros, vells, ses coses d'un temps mos recorden més que ses d'ara.

—I passam gust de retreure-les. Com és ara aquella festa, Jaume, pes mes de maig, quan va acabar es Moviment. Mai se'n veurà una altra de consemblant!

—Contau-mos-ho.

—Esbrava't, Francinaina.

—L'amo en Toni «Joia», es germà del senyor Miquel, es vicari, al cel sia, quan començà sa guerra digué al senyor rector, al cel sia també, que en acabar havíem de dur la Mare de Déu a Algaida.

—A Algaida? —exclamen els petits

—A Algaida! —confirma el padrí.

—Jo creia que era un pecat treure-la de Castellitx —apunta, innocent, el nét més jove.

—Es algaidins, aquells dies, tiràrem sa casa per sa finestra. Ja se'n recorden es amos de pinars que los tallaren més de tres mil pinotells. I as cap d'uns anys, quina altra festassa quan la tornaren per posar-los a ella i an el Bon Jesús dues corones, una el senyor rector i s'altra es batle, en «Torres».

—I quan el bisbe jove la va fer dur a Ciutat, a la Seu, amb altres vint-i-sis marededéus. Sa nostra havia de romandre a Sant Jeroni perquè hi havia dues monges algaidines però es capellà de Santa Catalina de Sena també era algaidí i com que diuen que tenia bo pel Palau, la volgué a sa seva església. I allà es algaidins la vetlaren tota sa nit!

—Què tenien por que la robassin? —pregunta en Jaumet.

—Podien perquè és més petita que sa de Gràcia —insinua la néta gran.

—Però és més grossa que sa de Cura —precisa la segona.

—Que encara no vos conformau, petits? —demana el padrí.

—Jo no tenc son —diu un.

—I jo tenc vetlera —afegeix l'altre.

—Però demà les set seran prest —diu la mare—. I quants n'hi ha que volen anar a Castellitx?

—Jo. Jo. Jo —responen, unànimes, els infants.

—A jeure, idò —acaba la padrina—. I abans de colgar-se, tres avemaries a la Mare de Déu de la Pau perquè mai no en falti a ca nostra.

La mare posa abrics i bufandes als dos petits, temorosa d'un constipat de primavera. Els infants fan una besada als padrins. El pare, amb veu baixa, insinua a cada un idèntiques paraules:

—Molts d'anys.

—Molts d'anys i bons —diu la padrina.
—I aquest que no compt —afegeix el padrí

Aviat dins cada una de les cambres neix la mateixa oració:

Bona nit, Verge Maria,
la meva ànima vos coman;
amb aquell amor tan gran
vos diré l'avemaria.

Déu vos salve, Maria, plena sou de gràcia; el Senyor és amb Vós i beneïda sou Vós...

Sota la tebior dels llençols blancs com la neu, els infants recorden, enllepolits, les paraules dels vells:

—Castellitx un temps havia estat des moros.
—... la va dur un rei. Basta mirar-li sa cara.
—... la Mare de Déu mai ha negat res an es nostro poble.
—A sa peanya hi ha un caixonet amb tres claus...

Però la son tanca, aviat, les parpalles infantívoles. I prest, (oh, l'ull endevinador de la bona àvia!) els néts somnien:

Na Francisca se casa a Castellitx amb un jove que conegué a ca ses Monges i que a la mestra, sor Consolació, li diu mu mare, i quan surt de l'esglesiola, posa el ram de núvia damunt la fossa del padrí, i llavors, a l'era, vestida de blanc, balla jotes mentre la mestra i la mare superiora beuen xampany a rompre.

La segona, na Catalineta, veu un rei poderós i jove que davalla d'un cavall blanc més ràpid que el pensament, i devora les barreres de Castellitx, davant l'oguer i el pareller major, per testimonis, dóna la petita estàtua a un ermità de les Ermites Velles qui nom Ramon i li diuen Barbaflorida.

En Jaumet, el petit, cerca les claus del caixonet misteriós. Ha trobat la primera dins una gàbia rovellada a la cambra alta de la casa de l'obrer i la segona damunt la biga del porxo de Castellitx. Ara, mentre diuen l'ofici, ha botat el mur del jardí de la Rectoria per cercar la que manca. I al punt la troba, en el canterano de la cambra del senyor rector, davall una flore-

ra que, per la missa nova, li féu una tia baldaca. Amb les tres claus, corre cap a Castellitx. Obre la porta. Puja els graons. Fica la primera clau i obre el primer pany. I llavors el segon. Va bé. Només falta...

—Jaumet, Catalina, Francisca! Són les set! No heu d'anar a Castellitx?

En honor de Nostra Senyora Santa Maria de la Pau de Castellitx.

